



CURSUS : "SPINOZA'S 259 STELLINGEN" door JAN KNOL

DATA : maandag 13.30-15.30 uur op 2, 16, 23 februari en 2 maart 2015



introdunctie

Spinoza (1632-1677) komt met zijn filosofie steeds meer in de belangstelling. Zijn filosofie is alomvattend en helpt ons nadenken over hedendaagse brandende vragen op het gebied van godsdienst, ecologie, psychologie, politiek en ethiek. Spinoza's boeken (vooral zijn hoofdwerk de *Ethica*) zijn wel moeilijk te lezen maar de kern van zijn filosofie is eenvoudig en zou samengevat kunnen worden met het motto: *Alles is één!* Een hoofdstelling van Spinoza is: *uit de noodzaak van de goddelijke Natuur vloeien eindeloos veel dingen op eindeloos veel wijzen voort.* Bij Spinoza is de verlichting begonnen. Van zo iemand zou je niet verwachten dat hij tegen de vrije wil en toeval is! Toch is er paradoxaal genoeg nergens zoveel vrijheid te vinden als juist bij Spinoza.

Jan Knol (1946), emeritus predikant van de PKN te Smilde, heeft het als zijn

doel gesteld Spinoza's filosofie zo dichtbij mogelijk bij de 'gewone' mensen (waartoe hij ook zichzelf rekent) te brengen. Als bijnaam heeft hij *de ambassadeur van Spinoza in Nederland/België*. Daartoe schreef hij de volgende boekjes *En je zult Spinazie eten* (2006; 8-ste druk) en *Spinoza uit zijn gelijkenissen en voorbeelden* (2007; 3-de druk) en *Spinoza's intuïtie* (2009; 2-de druk) en de hertaling van Spinoza's *Korte verhandeling over God, de mens en zijn geluk*. Ze zijn alle uitgegeven bij de Wereldbibliotheek. Zijn bedoeling is om interactief met anderen over Spinoza's intrigerende filosofie na te denken.



Je zou kunnen zeggen, Spinoza was zijn tijd zo'n 350 jaar vooruit. En wel op de volgende punten:

1. op het punt van de secularisatie. Toen nog iedereen bij een kerk o.i.d. behoorde, sloot hij, na zijn uitzetting uit de synagoge, zich nergens meer bij aan. De eerste individualist! Toch was er volgens Novalis niemand zo 'God intoxicated' als Spinoza. Hoofdstelling E 1,15: *al wat is, is in God/Natuur en zonder God kan niets zijn, noch begrepen worden*.
2. qua bijbelkritiek deed hij toendertijd al allerlei ontdekkingen, die nu pas bij de grote massa gemeengoed gaan worden.
3. je zou kunnen zeggen dat hij de eerste ecooloog was. Hoofdpunt bij hem is dat alles een eenheid is. God staat niet boven of buiten het Universum maar valt ermee samen. Zijn motto is: *Deus sive Natura*, God ofwel de Natuur.

4. Het punt van *het niet bestaan van de vrije wil*. Waar hersenwetenschappers nu steeds meer van overtuigd raken, zag Spinoza toendertijd al: *we hebben wel het gevoel van een vrije wil, maar dat komt omdat we meer kijken naar de daden die we doen, dan naar de oorzaken waaruit we die daden doen, en daar de oorzaken weer van, en daar de oorzaken weer van, en eindeloos zo voort*. We zitten in causale ketens. En het is goed om dat te weten. *Wie zijn ketens ontkent, is daarom nog niet minder slaaf, maar eerder meer*.
5. En tegelijk, heel paradoxaal, *hoe meer we noodzaak van alle dingen zien, hoe vrijer we worden*. Want daar is het Spinoza wel om begonnen, om onze vrijheid. Daarmee eindigt ook zijn hoofdwerk, de Ethica, waarvan het laatste deel luidt: *over de macht van het verstand, ofwel de menselijke vrijheid*.
6. Qua psychologie is Spinoza hypermodern. Vanuit de grondstelling: *al wat is, probeert er zolang mogelijk, naar zijn eigen natuur, te zijn*, E III,6, bouwt Spinoza zijn affectenleer op. Deze is later door Freud overgenomen en vind je tegenwoordig terug in de cognitieve psychologie. 't Gaat er niet om mensen te bespotten of te verdoemen, maar om ze te begrijpen. Want de mens is, evenals de rest, deeltje van de natuur, en is dan ook, evenals de rest, aan al de natuurwetten onderhevig.
7. Qua politiek. Mensen staan van hun macht af aan de overheid, opdat die voor hun vrede en veiligheid zorgt. Doet die dat niet, dan kan het volk (dat altijd in de meerderheid is) die macht terugnemen (goedschiks door verkiezingen of kwaadschiks door revolutie) en een nieuwe regering instellen. Democratie is nog het beste. *Mensen mogen denken wat zij willen, en zeggen wat zij denken*. Dat laatste niet 'al te'; opruiende taal zal een regering niet toestaan. Uiteindelijk blijft die wel de baas.
8. Qua geluk. *Iemands geluk hangt af van de waarde van datgene waaraan hij in liefde gehecht is*. Zijn dat voorbijgaande zaken, dan is zijn geluk tijdelijk. Is dat het eeuwige, is zijn geluk eeuwig. *Het hoogste goed is inzicht in de eenheid van de geest met het grote Geheel van God/Natuur*.